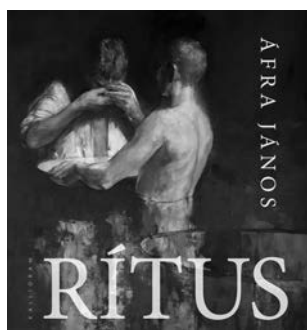

URBÁN ANDREA

Visszajátszott teremtés

ÁFRA JÁNOS: RÍTUS

Kalligram Kiadó
Budapest, 2017
103 oldal, 2000 Ft

”

Útmutató, vizualizáció, meditáció. Efféle benyomást keltenek a *Rítus* egyes szám második személyben írott versei. Az olvasó részben ennek köszönhetően érezheti: ősi örökség rejtélyeibe vezető beavatástörténet részese. Áfra János harmadik verseskötete egyszerre kezeli komolyan a rituális konstrukciók előírásait, és ébreszt megdöbbenést az abszurdba forduló, de nagyon is ismerős magatartásformákkal szemben.

A *Kalligram* gondozásában megjelent kötet borítójára egy bensőséges ceremónia pillanata került, a kötetcímen túl ez a kép vetíti előre a szertartások tematikáját. Incze Mózes festményének arctalan figurái fiatal férfiak. Az egyik alak háttal áll, a másik kezével rejtje el vonásait. Alkati hasonlóságuk miatt alteregóknak, egymás kiegészítőinek vagy vérköteléssel összekapcsolt testvéreknek is tekinthetjük őket. A borítóra választott mozzanat a megtisztulás jelzője, rögzítheti a fürdés, talán éppen a befogadó számára rejtett arc mosásának aktusát. A vízzel teli edény könnyek felfogására is alkalmas, így biztosítva a sírás általi lelki feloldozás lehetőségét. Ezzel a gesztus túlmutat a karakterek pusztá testi kiterjedésén. A festői technika a kontúrok elmosásával tükröződő vízfelszín illúzióját kelti, így válik látszólag céltalanná a vízben álló alakok vízzel teli edénye. A félmeztelen alak a még ruhában lévő társát segíti a megtisztulás útján, felidézve akár a kezesztelkedés ígérését.

A verseskötet már címében aktiválja (és ezáltal meg is kérdőjelezi) az olvasó ősi mintákról és fogalmakról alkotott ismeretét. Az egyes versekhez hasonlóan a címpozícióba emelt kifejezés is az előzetes tudásanyag, az archaikus konstrukciók (le)bontásának és (fel)építésének eszköze. Miként ragadható meg a *rítus* szó esszenciája? Bár a kötetben szereplő versek elsősorban vallásos-mágikus cselekvéssorozatokat rögzítői, mozgásba hoznak más, rituális többlettel felruházott jelenségeket is. A szertartás transzcendens motivációján túl a mániává torzult szokások, a repetitív, kényszeres cselekvések is a fogalom mögött húzódnak. A kötetben ki-

bomló komplexitásra egymásnak feszülő paratextusok hívják fel a figyelmet. Míg a mellékelt portrén saját tükörképével néz szembe az alkotó, a felvezető szöveg épp az általános, a személytelen felé való távolodást közli. Az oppozíció feloldódik: a szubjektivitás kiterjed az egységesre, hiszen a kötet verseinek megszólítója és megszólítottja is önmagán keresztyülnevezve, a perszónálison át képes megpillantani a kollektív többséget. A *Rítus* a kötöttségektől való szabadulást és azok fenntartását egyaránt célozza. A látszólagos ellentmondások – egyén-közösség, szent-profán, közeledés-távolodás, archaikus-jelenkori – természetes egységben tartják a versegyüttest.

A *Rítus* kompakt, tudatosan szerkesztett kötet. Újszerű perspektívából közelít olyan ismerős toposzok felé, mint az évszakok, az elemek, az állatok. Alaphangját a *Valaki után* című nyitóvers adja, ami vázolja a kötetvilágot, a lírai hangot és a feltételezett megszólított körvonalait. Egyfajta lélekébresztő az egyén (és az univerzum) széttöredezett darabkáinak vonzásáról, ég és föld, lélek és test kettősségéről, arról, ami visszafog, és ami előremozdít. A kötet szerkezetet a négyes számra támaszkodik: négy ciklus, négy évszak, négy ősi elem, négy égtáj. Stabilitást kölcsönöznek a kompozíciónak, elválaszthatatlanná teszik az egyes műveket. *Lékvágás télvíz idején, Kertek ébredése, Verőfény, mélyülő árkok, Hervadás a ködben*: az összeolvasott cikluscímlánc a természet körköröségét mutatja, tovább erősítve az évszakok dominanciáját. Szorosan hozzájuk kapcsolódnak az ősi elemek, amik cikluszáró formulaként válnak hangsúlyossá.

A verseskötet mozgásba hozza ugyan az európai kultúrkör fő vallását – több helyen bibliai utalások árnyalják a műveket –, látószöge vallásokon felül koncentrálódik. A *vezető* című versben feltűnik a mirha, a tömjén, a por és a tanítvány képe, *A sötétség igéi* hét számozott egysége a teremtés napjaival lép párbeszédbe, a kert motívuma pedig több helyen identifikálható. Mégsem kizárólagosak a különös tónusú keresztény képzetek, hiszen az egyes versek más és más hitvilágokat invitálnak a szövegvilágba, így formálva velük sajátos ötvözetet. Kurzívval szedett sorok erősítik a ráolvasás-jelleget („Ha földből jöttél, térj meg / a földbe, ha vízből lettél, / vetődj a vízbe, ha tűzből van / felemészítő természeted, / a házamat fenyegetőkkel / égj el magad is végleg.” – *Patkányirtás*), keltik a varázsigé illúzióját („*Láb alá bőr, / fejfölé vér, hús a nagyobb húsnak.*” – *Új egység*) és idézik az ördögűzés aktusát („Távozz hát azonnal a szájon át, / vesd ki magad az ablakon” – *A nyavalyához*). A legtöbb szertartás nem pontosítható, leginkább a természeti vallások, a babonáság és a boszorkányság köreiből építkeznek. Az egyes variációk az amulett, a totemállat vagy a pentagram megjelenésével teremtenek különös atmoszférát – csak hogy néhány példát említsek.

A tér- és időbeliségből távolodó versek a dimenziók szétbontásával mindinkább a transzcendencia felé közelítenek. A matéria egybefolyik a véget nem érő, körkörös létben, felül-emelkedve a fizika törvényeibe. Hol kezdődik és hol végződik az ember ebben az ismétlődő örökkévalóságban? Egy ötödik érzék vezérli a megszólított cselekedeteit („mintha valaki irányítana” – *A barlang ébredése*), aki így minden versben újabb metamorfózist él át. Intuitív hang vezérli a befelé fordulást, a lelki mélységből építkezést, a víziókat. „Fordítsd befelé az arcképeket / összetart őseiddel esendőségetek” – szólít a *Szemek virágzása* című mű. Ami elmúlt, visszatér, a prófécia feltárul. Individuális alászállással realizálódik, felébred az archaikus tudás és a gyermeki fantázia a feledés homályából.